

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ**

ISSN 1857-7229

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
YEARBOOK**

ГОДИНА 1

VOLUME I

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF LAW**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF LAW**

За издавачот:
Проф. д-р Стеван Алексоски

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Борис Крстев
Проф. д-р Стеван Алексоски
Доц. д-р Љупчо Сотировски
М-р Ана Никодиновска

Редакциски одбор

Проф. д-р Стеван Алексоски
Доц. д-р Јован Ананиев
М-р Ана Никодиновска

Главен уредник

Проф. д-р Стеван Алексоски

Одговорен уредник

Доц. д-р Јован Ананиев

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“-Штип
Правен факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Saša Mitrev, Ph.D
Prof. Blazo Boev, Ph.D.
Prof. Boris Krstev, Ph.D.
Prof. Stevan Aleksoski, Ph. D
Ass. Prof. Ljupčo Sotirovski, Ph. D
Ana Nikodinovska, M.A.

Editorial staff

Prof. Stevan Aleksoski, Ph. D
Ass. Prof. Jovan Ananiev, Ph. D
Ana Nikodinovska, M.A.

Managing editor

Prof. Stevan Aleksoski, Ph. D

Editor in chief

Ass. Prof. Jovan Ananiev, Ph. D

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)

Technical editor

Slave Dimitrov
Blagoj Mihov

Printing

„Vtori Avgust“ - Stip
Printing No 300

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Stip
Faculty of law
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Stip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

ПРЕДГОВОР

м-р Ана НИКОДИНОВСКА БИО-БИБЛИОГРАФИЈА НА ПРОФ. Д-Р ВАНЧЕ СТОЈЧЕВ	9
д-р Стеван АЛЕКСОСКИ НИСКАТА РЕЗИЛИЕНТНОСТ И КРИМИНОГЕНИТЕ ОСОБИНИ НА ЛИЧНОСТА НА МАЛОЛЕТНИТЕ ДЕЛИКВЕНТИ ВО РМ	25
д-р Јован АНАНИЕВ УЛОГАТА НА ПАРТИСКОТО ЧЛЕНСТВО ВО ВНАТРЕПАРТИСКИТЕ АКТИВНОСТИ И ВО ИЗБОРНАТА КАМПАЊА	49
д-р Војо БЕЛОВСКИ НАЧЕЛО НА НЕДИСКРИМИНАЦИЈА - ЗАБРАНА НА ДИСКРИМИНАЦИЈАТА	63
д-р Тодор ВИТЛАРОВ УЛОГАТА НА ЈАВНИОТ ОБВИНИТЕЛ ВО НОВИОТ НАЦРТ НА ЗАКОНОТ ЗА КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА	77
м-р Илија ГРУЕВСКИ СТРУКТУРАТА НА КАПИТАЛОТ КАКО ФАКТОР ВО ВРЕДНУВАЊЕТО НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА И ИНВЕСТИЦИОНИТЕ ВЛОЖУВАЊА	87
м-р Олга ЃУРКОВА КАЗНЕНО-ПРАВНА УРЕДЕНОСТ НА ПРОИЗВОДСТВО И ДИСТРИБУИРАЊЕ НА ДЕТСКА ПОРНОГРАФИЈА ПРЕКУ МАС - МЕДИУМИТЕ (СВЕТСКО И МАКЕДОНСКО ИСКУСТВО)	107
м-р Андон МАЈХОШЕВ БЕЗБЕДНОСТА И ЗДРАВЈЕТО НА РАБОТНИЦИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	129
м-р Наташа МАКСИМОВА, м-р Влатко Т. ЈОВАНОВСКИ, м-р Лимонка ЛАЗАРОВА КОМПЈУТЕРСКА И МРЕЖНА БЕЗБЕДНОСТ НА СИСТЕМИ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ДОКУМЕНТИ	147
д-р Елизабета МИТРЕВА, м-р Весна ПРОДАНОВСКА ПРОЕКТИРАЊЕ И ИМПЛЕМЕНТИРАЊЕ НА TQM СИСТЕМОТ ПРЕКУ ТИМСКАТА РАБОТА	155

м-р Кристина МИШЕВА ДРУШТВО ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ОТВОРЕНИ ИНВЕСТИЦИСКИ ФОНДОВИ.....	169
м-р Горан НАЦИЌ ПРЕДМЕТОТ НА ПРИМЕНА НА РЕГУЛАТИВАТА БР. 44/01.....	183
м-р Ана НИКОДИНОВСКА ПРАВОТО НА САМООПРЕДЕЛУВАЊЕ НА НАРОДИТЕ И ПРАВОТО НА СЕЦЕСИЈА КАКО ПОСЛЕДНА ИНСТАНЦА ОД ПРАВОТО НА САМООПРЕДЕЛУВАЊЕ	197
д-р Владо ПОПОВСКИ ТАНЗИМАТСКИТЕ РЕФОРМИ И СТАТУСОТ НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ВО ТУРСКАТА ИМПЕРИЈА ВО ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XIX И ВО ПОЧЕТОКОТ НА XX ВЕК	213
Марија РАДЕВСКА ОБЛИГАЦИОНИ ОДНОСИ НАСТАНАТИ СО ПРИЧИНУВАЊЕ ШТЕТА ВО МАКЕДОНСКОТО ПРАВО	229
м-р Страшко СТОЈАНОВСКИ НАЦИИТЕ И НАЦИОНАЛИЗМОТ НА БАЛКАНОТ.....	249
Анета СТОЈАНОВСКА ПРОЦЕСОТ И МЕТОДИТЕ НА ПРИЗНАВАЊЕ НА ДРЖАВИ.....	265
м-р Борка ТУШЕВСКА АКРЕДИТИВОТ КАКО СРЕДСТВО ЗА ПЛАЌАЊЕ ВО МЕГУНАРОДНИОТ ПРОМЕТ.....	275

ПРЕДГОВОР

Правниот факултет во Кочани, кој е основан на 27 март 2007 година како дел од поширокото семејство во рамките на Универзитетот „Гоце Делчев“, ја одбележа третата година од своето постоење. Почетоците на оваа високообразовна институција се карактеризираа со слаба кадровска и просторна екипираност, но беа поткрепени со силен елан и ентузијазам, и со уште поголема желба да се твори и да се придонесе во унапредувањето на високообразовните процеси во Република Македонија. Сето ова е во чекор со евроинтегративните процеси на постојана примена на европските методи и стандарди во научно-образовниот процес и на безрезервно залагање за обезбедување на квалитетно образование за нашите студенти.

Ние сметаме дека вечната движечка сила на науката и образованието е когнитивниот момент на осознавање на највозвишените *вредности* на човековото битие - знаењето, умењето, вистината и честа - без кои не може да се замисли ни едно современо општество.

Во тие рамки, ова прво издание на Годишниот зборник на Правниот факултет претставува заокружување на првата етапа од целите што си ги поставивме во почетокот и што продолжуваме да ги остваруваме преку: образување на стручно-научни кадри од областа на правото, јавната администрација, европското право и новинарството на прв и втор циклус на студии; спроведување во континуитет на европскиот модел на едукација, на европските стандарди и трендови во вкупниот образовен процес; промовирање на научноистражувачки проекти, со цел да се негува и унапреди научната и развојната мисла и да се овозможи нивна практична примена во секојдневниот живот.

Ad perpetuam rei memoriam, ни претставува особена чест да го споменеме и големецот – еден од основачите и творците на Правниот факултет, без кого Факултетот немаше да биде она што е сега, и кому, впрочем, му го посветуваме овој Зборник - професорот д-р Ванче Стојчев.

Штип, декември 2009 година

Проф. д-р Стеван Алексоски, декан

Проф. д-р ВАНЧЕ СТОЈЧЕВ

(15.2.1951 г., Црвулево – 30.9.2009 г., Скопје)

БЕЗБЕДНОСТА И ЗДРАВЈЕТО НА РАБОТНИЦИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Апстракт: Предмет на овој труд се најважните меѓународно-правни инструменти за безбедност и здравје при работа на ООН, МОТ и ЕУ. Исто така, во трудот е анализирана и правната рамка за безбедност и здравје при работа во Р.Македонија, со акцент на Законот за безбедност и здравје при работа во Р.Македонија, каде значајно место имаат правата и обврските на работниците и работодавачите, особено претставникот на вработените за безбедност и здравје во претпријатието, односно институциите.

Клучни зборови: *безбедност и здравје при работа, работник, работодавач, права и обврски на работникот и работодавачот, претставник на вработените.*

Abstract: The object of this work are relevant international Law instruments for safety and health on the workplace of the OUN, ILO & EU. Also, in this work are analyzed the frame law for safety and health on the work place in Republic of Macedonia, where primary importance place to take the rights and tasks of the workers and employers, especially representatives of the workers for safety and health in the enterprise and public institution.

Key words: *safety and health on the workplace, worker, employer, right and tasks of the workers representative.*

Вовед

Безбедноста и здравјето на вработените е едно од најважните начела на работните односи, односно претставува еден од осумте меѓународни стандарди на трудот. Опасноста по здравјето и животот на работниците е присутна во сите држави во светот, независно од степенот на општествено-економскиот развој на истата. Секако, тие повеќе се јавуваат во помалку развиените држави. Овој феномен нема граници и не познава идеологија. Секојдневно во ударните вести на светските и домашните информативни агенции можеме да слушнеме за разни несреќи на работните места, експлозии, пожари во компаниите, рударски трагедии и сл. Сето тоа зборува дека безбедноста и здравјето на работникот на работното место не

е на посакуваното т.е. потребното ниво. Се разбира, има несреќи каде што човекот многу малку може да влијае на нејзините текови, но има голем број на несреќи каде човечкиот фактор игра пресудна улога.

Работникот со својот стручен и образовен потенцијал е најважниот и најскапиот ресурс во производниот процес, односно во општеството. Тој претставува конекција - мост помеѓу современата технологија и современиот начин на менаџирање. Колку и да е современата технологија безбедна и заштитена од најразлични можни опасности за здравјето и безбедноста на работникот, таа со самата структура (механичка, техничка), технолошка поврзаност и локација (местоположба) на одреден простор претставува потенцијална опасност, особено ако не се употребува и менаџира правилно од страна на самиот работник. Ниту едно работно место не е целосно безбедно, па дури ако тоа се наоѓа во некоја административна зграда - удобна канцеларија. Значи, нема вработен кој не е изложен на опасности по здравјето и животот. Затоа превенцијата и перманентната контрола на потенцијалните опасности на работните места треба да биде основниот приоритет, пред сè. Некои опасности и несреќи се поврзани со природни катастрофи и несреќи, каде што влијанието на човечкиот фактор е лимитиран во намалување на последиците, но голем дел од несреќите и опасностите на работните места се причинети од човечкиот фактор и неговата небрежност, независно дали тоа е индивидуална грешка на работникот или пропуст или грешка на одговорните субјекти во таа сфера. Во услови на глобална економска криза и висока стапка на невработеност, која во моментот во РМ е околу 34% во нашата држава, ниту вработените ниту работодавачите не обрнуваат доволно внимание на безбедните и здрави услови за работа. Вработените се задоволни доколку имаат работа и земаат плата, а работодавачите доколку имаат профит.

Ниту РМ не е надвор од глобалните процеси во сферата на безбедноста и здравјето на вработените. Во последно време во РМ на работните места зачестија повредите на работниците, од кои повеќето завршуваат кобно со загуба на човечки животи. Загинаа градежни работници, рудари, текстилни работници. Овој факт укажува на тоа дека работниците не се доволно и соодветно заштитени, согласно со меѓународните стандардите и потребите на работното место. Затоа, овој проблем заслужува особено внимание за спречување, односно превентивно делување, бидејќи само безбеден и здрав работник е најголемата заштеда на општеството. Дотолку повеќе што во 2007 година загинаа 48 работника, со тенденција оваа бројка да се зголемува.

Основни начела за безбедност и здравје при работа **Поим, значење и цели**

Безбедноста и здравјето е интердисциплинарен концепт на обезбедување на добросостојбата на луѓето, вклучени во процесот на работата. Истовремено, тоа е заштита и на работодавачите од непредвидени и неконтролирани економски и материјални загуби што произлегуваат од штетните настани од неприменување на мерките за безбедност и здравје при работа.

Според дефиницијата на МОТ од 1950 година, и со најновата ревизија од 1995 година, безбедноста и здравјето при работа цели кон:

- унапредување и одржување на највисоко ниво на физичка, ментална и социјална добросостојба на работниците од сите професии;
- заштита на здравјето и работниците предизвикано од работните услови;
- заштита на работниците при работењето од ризиците што резултираат од фактори штетни за здравјето;
- поставување на работникот и зачувување на неговиот интегритет во работната средина приспособувајќи ја на неговите физички и психички можности;
- збирно, работата да се приспособи кон човекот.

Животот и здравјето се најважни секој човек. Вработените во текот на денот поминуваат 8 часа на работа. Зависно од работното место, тие се изложуваат на разни опасности по сопствениот живот и здравје. Оттука, основното човеково право на *праведни и поволни услови при работа*, мора да се почитува и да претставува одговорност и обврска на целото општество.

Меѓународно-правни инструменти (аспекти) на безбедноста и здравјето при работа на работниците

Повеќе меѓународни организации и институции како што се МОТ, ООН и ЕУ му посветуваат респектабилно внимание на безбедноста и здравјето при работа што се гледа со усвојувањето на повеќе повелби, конвенции, препораки, декларации и сл. од оваа област. Овие меѓународно-правни инструменти претставуваат поширока правна рамка и ги обврзуваат државите-членки да ги имплементираат во националните законодавства.

Безбедноста и здравјето при работа во актите на ООН

Во Уставот на МОТ (Меѓународна организација на трудот), кој е донесен во 1919 година, утврдени се основните цели на МОТ кои се изразени во чл. 427 од Мировниот договор од Версај од 1919 г., а кои се имплементирани во Уставот на МОТ. Според Преамбулата на Уставот на МОТ, целите на МОТ можат да се поделат на три основни групи. Едната од нив се однесува на условите за работа каде се вели дека „лошите услови на работа донесуваат на голем број на луѓе неправда, беда и сиромаштија, што како последица го има големото незадоволство што го загрозува светскиот мир и хармонија“. ¹Овие цели се пренесени и во **Филаделфиската декларација од 10 јуни 1944 г.** во главата III каде како една од главните цели на МОТ е наведено „постигнување на соодветна заштита на животот и здравјето на вработените од сите занимања“². **Универзалната декларација за човекови права** усвоена со Резолуцијата 217А (xxx) на 10 декември 1948 година од страна на Генералното собрание на ООН, исто така експлицитно го потенцира правото на секој работник на „праведни и задоволителни услови за работа и заштита од невработеност“³. **Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права** на ООН ги обврзува државите договорнички за преземање на максимални чекори за почитување на економските, социјалните и културните права на секој граѓанин, каде многу важно место зазема и правото на секој да ужива праведни и поволни услови за работа, кои обезбедуваат „*безбедност и хигиенски услови на работа*“.⁴ Претходно споменавме дека сите меѓународни организации и институции оваа цел ја имаат имплементирано со донесување на повеќе повелби, конвенции, препораки, директиви и др.

Безбедноста и здравјето при работа во актите на МОТ

Иако МОТ е интегрален дел на ООН, односно претставува специјализирана агенција на ООН, сепак сметаме дека актите (конвенции и препораки) што ги носи оваа организација треба да бидат издвоени во посебен сегмент поради нивната конкретност, специфичност и специјалност. Како поважни конвенции на МОТ кои се однесуваат на безбедноста и здравјето при работа би ги споменале следните:

1) Д-р Б. Букуљаш и м-р Адријана Билиќ, Меѓународно радно право со посебним освртот на МОТ, Сплит, 2006 стр. 29.

2) Филаделфиска декларација, глава 3, ст. г.

3) Види член 23 став 1 од Универзалната декларација за правата на човекот на ООН.

4) Види член 7 од Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права на ООН.

- Конвенција бр.16 за медицинско испитување на младите лица;
- Конвенција бр. 17 за надомест на работниците при повреда на работа;
- Конвенција бр. 18 за надомест на работниците (заболување на работното место);
- Конвенција за еднаков третман (надомест во случај на несреќи);
- Конвенција бр.24 за осигурување во случај на болест (во индустријата);
- Конвенција бр. 25 за осигурување во случај на болест (во земјоделството);
- Конвенцијата бр. 32 за заштита од несреќи;
- Конвенција бр. 81 за трудова инспекција;
- Конвенција бр.102 за социјална сигурност;
- Конвенција бр. 121 за бенефиции поради повреда при работа;
- Конвенција бр. 148 за работна средина (загадување на воздух, бучава, вибрации);
- Конвенцијата бр. 155 за безбедност и здравје при работа;
- Конвенција бр. 161 за служби за заштита на здравјето при работа.

Од сите горенаведени конвенции би ја издвоиле **Меѓународната конвенција бр. 155 на МОТ за безбедност и здравје при работа**, усвоена на 67. седница на Генералното собрание на МОТ на 22 јуни 1981 година, а стапи во сила на 11 август 1983 година. Оваа Конвенција е ратификувана од страна на Собранието на РМ во 1991 година, а тоа подразбира дека одредбите на Конвенцијата се дел од нашето работно законодавство. Конкретна имплементација на одредбите на наведената Конвенција се значаен дел од одредбите на оваа Конвенција кои се имплементирани во Законот за безбедност и здравје при работа („Сл. весник на РМ“ бр. 92/07).

Според членот 4 од Конвенцијата, секоја членка, поаѓајќи од националните услови и практики, а во консултација со најголем дел од претставниците на организациите на работодавачите и работниците (репрезентативните), треба да формулира, имплементира и периодично да ревидира кохерентна национална политика за безбедност и здравје⁵. Ова подразбира дека секоја држава-членка на МОТ што ја ратификувала наведената конвенција треба да ја усвои национална политика (програма) за безбедност и здравје. Во тој контекст, како главна цел на таквата политика треба да биде заштитата од несреќи и повреди на здравјето чиешто настанување е поврзано со работното место, преку смалување на ризиците поврзани со работното опкружување во разумни граници.⁶

5) Чл. 4 ст. 1 од Конвенцијата бр.155 на МОТ која се однесува на безбедноста и здравјето на работниците.

6) Ибид. чл. 4 ст. 2.

Безбедноста и здравјето при работа во актите на ЕУ

Безбедноста и здравјето при работа, како еден од меѓународните стандарди на трудот, освен што имаат свое значајно место во меѓународно-правните инструменти на ООН, свое место има обезбедено и во актите на сите поважни регионални организации, особено Европската унија. Како поважни акти на ЕУ кои се значајни за безбедноста и здравјето при работа се Единствениот европски акт од 1986 година и Европската социјална повелба на Советот на Европа од 1961 година.

Во **Договорот за основање на Европската унија**, во поглавјето XI, глава 1, кои се однесуваат на одредби за социјални прашања, поточно во членовите 136 и 137, стои дека Заедницата и државите-членки, имајќи ги предвид социјалните права што се предвидени со Европската социјална повелба и Повелбата на Заедницата за основните права на работниците, имаат за цел, меѓу другото, и подобрување на условите за живот, работа⁷, односно „подобрување, особено, на работната средина, заради заштита на здравјето и безбедноста“.⁸

Во членот 118А од **Единствениот европски акт од 1986** стои дека *„Државите-членки се обврзуваат да го промовираат подобрувањето особено во доменот на работната средина, заштитата и безбедноста и здравјето на работниците и си поставуваат за цел хармонизација и прогрес на постојните услови во овој домен“*.

Европската социјална повелба е донесена на 18 октомври 1961 година од страна на Советот на Европа, а стапи во сила во 1965 година. Повелбата двапати е ревидирана во 1988 и во 1996 година, во кои договорните страни како цел на својата политика го имаат *„принципот дека сите работници имаат право на безбедни и здрави работни услови“* (дел 1 т. 3). Во делот 2 од Повелбата во членот 3 стои: со цел обезбедување на ефикасно остварување на правото на безбедни и здрави услови за работа, државите договорнички се обврзаа, во консултација со организациите на работодавачите и работниците да:

Формулираат, применат и периодично ја надгледуваат единствената национална политика за безбедност и здравје на работа, како и работната средина. Првенствена цел на оваа политика е подобрување на безбедноста и здравјето на работа и спречување на повредите до кои може да дојде, а се врзани за работата или се случуваат за време на работа, така што би се смалиле причините и ризиците до кои неминовно доаѓа во работната средина.

7) Види чл. 136 и 137 од Договорот за основање на Европската заедница.

8) Ибид.

Оваа Повелба има многу важна улога во регулирањето на односите од работната сфера, каде важно место зазема и безбедноста и здравјето на работниците.

Да донесат прописи во врска со безбедноста и здравствени прописи.

Да обезбеди примена на таквите прописи со мерки на соодветен надзор.

Да го унапреди развојот на здравствената служба на работа за сите работници кои би имале првенствено превентивни и советодавни функции.

Исто така, ЕСП со членот 11 ги обврзува државите договорнички да преземат соодветни мерки со кои би требало да се елиминираат во најголема мера причините за лошо здравје, да обезбеди советодавни и образовни поволности за унапредување на здравјето и поттикнување на индивидуалните одговорности за прашања на здравјето, како и да ги спречи во најголема можна мера епидемиолошките, ендемските и другите болести, како и несреќни случаи.

Повелбата на Заедницата за основните социјални права на работниците, усвоена на состанокот на шефовите на државите-членки на ЕЕЗ одржан во Стразбург на 9 декември 1989 година, исто така советува значајно место на заштитата на здравјето и безбедноста во работните средини. Во членот 19 од Повелбата стои дека *„секој работник мора да бенифицира во сопствената средина на работење од задоволителните услови на заштита на неговото здравје и безбедност“* односно да бидат преземени „адекватни мерки за заштита“, особено за вклучување на работниците од информирање и консултирање во поглед на тековните ризици и преземените мерки за нивно надминување или смалување.

Директивата бр. 83/391 од 16 јуни 1989 година која се финансира врз членот 118А ги уредува општите принципи кои продуцираат низа други препораки од оваа сфера. Оваа рамковна Директива има за цел да ги подобри безбедноста и здравјето на работниците што работат. Таа ги утврдува општите принципи кои се систематизирани во два вида и тоа: акција против ризиците (евакулација, елиминација, превенција, адаптација кон техничката еволуција), како и општите обврски на работодавачите и работниците во однос на здравјето и безбедноста на работното место.

Од горенаведените правни инструменти на ЕУ можеме да констатираме дека нормативно оваа сфера е релативно добро нормативно регулирана што преставува добра основа за правно регулирање на оваа проблематика и на национално ниво на државите-членки на ЕУ, како и на државите кандидати за членство во ЕУ.

Правна рамка за безбедност и здравје при работа во РМ

Многу важен елемент во системот наречен безбедност и здравје на работникот на работното место преставува правната рамка. Елаборирајќи за значењето на гореспоменатите меѓународно-правни инструменти на ООН, МОТ, ЕУ во регулирањето на правото на вработените на безбедност и здравје при работа, можеме да констатираме дека нашата држава РМ, како членка на ООН, МОТ и држава кандидат за членство во ЕУ ги има ратификувано најважните меѓународно-правни инструменти (конвенции, препораки, повелби, декларации) кои се однесуваат на безбедноста и здравјето на работниците. Ова подразбира дека РМ истите ги има имплементирано во сопственото националното работно законодавство, што е основен предуслов за наше понатамошно интегрирање во меѓународната заедница, особено во ЕУ.

Вработените во Република Македонија своето право на безбедна и здрава работна средина кај работодавачот ги остваруваат согласно со Уставот на РМ, Законот за работните односи („Сл. весник на РМ“ бр. 62/05), Законот за безбедност и здравје при работа („Сл. весник на РМ“ бр.92/07) и други закони од трудовата сфера, подзаконските акти-правилници, како и колективните договори.

Погоре наведовме дека заштитата и безбедноста и здравјето на вработените е уставна категорија. Во **Уставот на РМ** за правото на здрава и безбедна работна средина експлицитно се зборува во членот 32 каде стои дека „Секој има право на работа, слободен избор на вработување, *заштита при работењето*.....“⁹⁾ и ова право подразбира инкорпорирање во својата содржина не само права туку и обврски, како на страната на работникот, така и на работодавачот.

Работодавачот е обврзан да му обезбеди заштита при работата на работникот, со тоа што ќе ги обезбеди потребните услови за таа заштита, во согласност со **Законот за работните односи** („Сл. весник на РМ“ бр. 62/05). Ако работодавачот не обезбеди услови за безбедност на животот и здравјето на работниците, во Законот се утврдени казни одредби кои предвидуваат глоба во износ од 8.000 евра во денарска противвредност што ќе му се изрече за сторен прекршок на работодавач-правно лице ако не обезбеди услови за безбедност.

Работникот, без оглед на тоа дали е вработен на определено или неопределено време, го остварува правото на заштита при работата во согласност со пропишаните мерки и нормативи, утврдени за таа заштита, во согласност со закон и колективен договор.

9) Член 32, став 1 од Уставот на РМ.

Работникот е обврзан да се придружува кон пропишаните услови и мерки за заштита при работа (чл.32 од ЗРО). Во тој контекст, работникот е обврзан, работите на работното место да ги врши со внимание, поради обезбедување не само на својот живот и здравје, туку и животот и здравјето на другите работници, како и на граѓаните воопшто. Ако работникот не се придружува на пропишаните мерки за безбедност и здравје, или средствата и опремата за заштита при работа, не ги употребува според утврдената регулатива, со ЗРО ова се смета како кршење на работната дисциплина или неисполнување на обврските, утврдени со закон, колективен договор или договор за работа, поради што на работникот му престанува работниот однос со давање **отказ** од работодавецот и тоа без отказан рок. Оваа одредба од Законот е преземена речиси во сите посебни (гранкови) КД, каде што се запазени одредени специфики на конкретната дејност.

Во **Спогодбата за формирање на Економско социјален совет на РМ** стои дека „Владата на Република Македонија, Сојузот на синдикатите и Стопанската комора на Македонија, за остварување на темелните вредности на Уставот на Република Македонија за демократска и социјална држава и обезбедување на социјална правда, за похармоничен развој на општествените процеси, за унапредување на социјалниот дијалог, трипартизмот и примената на меѓународните конвенции и препораки, формираат Економско-социјален совет“.¹⁰ Советот има советодавно-консултативна функција, преку која се одвива социјалниот дијалог и значаен дел од преговарачката функција на социјалните партнери за економско-социјалните прашања кои се од интерес на РМ.¹¹

Согласно со овие функции, Советот разгледува прашања и дава мислења, предлози и препораки за одредени прашања од областа на *работните услови и заштитата на работа*.¹²

10) Види член 1 од Спогодбата за формирање на Економско-социјален совет во РМ.

11) Види член 3 од Спогодбата за формирање на ЕСС.

12) Види член 3, став 2, алинеја 7 од Спогодбата за формирање на ЕСС во РМ од 30.12.1996 г.

Закон за безбедност и здравје при работа

Со оглед на огромната важност на Законот за безбедност и здравје при работа („Сл. весник на РМ“ бр. 92/07) сметаме дека е потребно овој Закон пошироко да го елаборираме. Всушност, со овој Закон се утврдуваат:

- **мерките** за безбедност и здравје при работа;
- **општите** и другите обврски на работодавачот;
- **правата и обврските** на вработените од областа на безбедноста и здравјето при работа;
- **превентивните мерки** против професионалните ризици, отстранувањето на ризичните фактори на несреќа;
- **информирање и консултирање** на социјалните партнери за безбедноста и здравјето на вработените;
- **формирање и функционирање** на Советот за безбедност и здравје при работа;
- **овластување;**
- **надзор;**
- **прекршочни одредби;**

Обврски на работодавачот

Со Законот за безбедност и здравје при работа се дефинирани општите и другите обврски на работодавачот и според нив тој е должен да:

1. Изработи *проценка на ризик* за секое работно место.
2. Изготви и спроведе *изјава за безбедноста* за секое работно место, прецизирајќи го начинот, мерките кои треба да се преземат врз основа на идентификација на опасноста на проценката на ризикот.
3. Назначи едно или повеќе стручни лица за безбедност при работа, со стручна подготовка за безбедност при работа, или друга стручна подготовка соодветна на технолошкиот процес.
4. Ангажира овластена здравствена организација во која се врши дејноста медицина на трудот.
5. Ја следи здравствената состојба на вработените (најмалку на секои 18 месеци да организира здравствени прегледи на за вработените).
6. Донесе безбедносни мерки против пожар, согласно со посебните прописи.
7. Организира и обезбеди давање прва помош на вработените во случај на повреди при работа.
8. Утврди план за евакуација и спасување во случај на опасност, прва помош, како и да спроведе практични вежби најмалку еднаш на две години.
9. На секое работно место и во работни простории во кои истовремено

работат до 20 вработени најмалку по еден од нив мора да биде оспособен и определен за давање прва помош, за гасење пожар, евакуација и спасување, а над овој број на секои 20 вработени најмалку уште по еден.

10. Склучи договори со други правни субјекти специјализирани за давање услуги во однос на давање прва помош, итна медицинска помош, евакуација и спасување и противпожарна заштита.
11. Изврши теоретска и практична обука на вработените за безбедно извршување на работата пред да бидат распоредени на работното место, при преместување од едно на друго работно место, при промена на орудијата за работа или на технолошкиот процес и др.
12. Обезбеди лична заштитна опрема за вработените (опрема која работникот ја носи, држи и ја употребува).
13. Да изврши повремени прегледи и испитувања на работната средина и опрема на начин и во рокови пропишани со актот што тој го носи, односно со упатството на производителот, техничките прописи и стандарди.
14. Да води евиденција за стручно обучување и оспособување на работниците за безбедна работа, извршените прегледи на работниците за безбедна работа, извршените прегледи на средствата за работа, спроведените испитувања на физичките, хемиските и биолошките штетности и на микроклимата во работните и помошните простории, претходните и периодичните здравствени прегледи на вработените, професионалните болести, заболувања во врска со работата, повредите при работа и смртните случаи при работа.
15. Работодавачот е должен на претставникот на работниците за безбедност и здравје при работа да му овозможи непречено вршење на неговата функција.

Права и обврски на вработените

Правата и обврските на вработените во претпријатието во врска со безбедноста и здравјето при работа се регулирани во членовите 38-42 во Законот за безбедност и здравје при работа. Тие права и обврски се следните:

- Работникот има право и обврска да учествува во утврдувањето и подобрувањето на условите за работа и на работната средина, да предлага преземање нови или подобрување на постојните мерки за безбедност и здравје при работа, организацијата на работата и заштитата на здравјето и безбедноста на работниците во процесот на работата кај работодавачот.

- Работникот е должен за време на работата да се придружува кон мерките и средствата за безбедност и здравје при работа и работата да ја врши со внимание, заради обезбедување и заштита на своето здравје, како и животот и здравјето на другите работници и да соработува со работодавачот во спроведувањето и унапредувањето на безбедноста и здравјето при работа.
- Работникот кој во работата не се придржува кон пропишаните мерки и средства за безбедност и здравје и со тоа го загрозува како својот, така и здравјето и животот на другите работници, имотот на работодавачот и животната средина и природата може, во согласност со актот на работодавачот и колективниот договор, привремено да се отстрани или оддалечи од работното место, за што писмено се известува претставникот на вработените за заштита при работа. Работникот кој не се придржува на пропишаните мерки за безбедност и здравје при работа со овој Закон, друг пропис и колективен договор, прави тешка повреда на работната обврска.
- Работникот е должен на одговорниот работник или на претставникот на вработените за безбедност и здравје при работа да му ги пријави сите забележани дефекти и други недостатоци и појави кои непосредно ја загрозуваат безбедноста на работниците при работа и има право да побара преземање соодветни мерки за безбедност и здравје при работа.
- Ако работодавачот не преземе други мерки за отстранување на дефекти и други недостатоци и појави кои непосредно ја загрозуваат безбедноста при работата, претставникот на вработените за безбедност и здравје при работа може да побара прекин на работата на одделно работно место, на дел од техничко-технолошки процес или на целиот работен процес, за што писмено ќе го извести работодавачот за причините, времето и местото на прекилот. За настанатата состојба, работодавачот е должен веднаш писмено да го извести органот на управата надлежен за работите на инспекцијата на трудот.
- Работникот има право да одбие да работи на своето работно место, ако му се заканува непосредна опасност по животот и здравјето, затоа што не се спроведени пропишаните мерки за безбедност и здравје при работа, сè додека не се отстранат причините кои ја нарушиле безбедноста на неговото работно место. Работникот може да одбие да работи на орудије за работа на кое се поставени или се отстранети пропишаните заштитни направи. Работникот има право да одбие да работи на работно место на кое постои опасност од професионални и други заболувања. Работникот е должен писмено да го извести

работодавачот и претставникот на работниците за безбедност и здравје при работа за причините заради кои одбива да работи.

За претходно наведените случаи, работодавачот е должен веднаш да преземе мерки за отстранување на причините кои непосредно ги загрозуваат животот и здравјето на работникот при работа.

Улогата на претставникот на работниците за безбедност и здравје

Правата и обврските на претставникот на работниците за безбедност и здравје при работа се регулирани со членовите 28, 29 и 30. Согласно со истите, претставникот на вработените за безбедност и здравје при работа го избираат работниците од своите редови, на синдикален собир или собир на вработените, водејќи сметка за застапеноста на сите делови на работниот процес и задолжително за оние каде тоа го бараат работните услови (зголемена опасност за сигурноста и здравјето на работниците, работа на издвоени места и сл.). Претставникот на вработените ужива посебна заштита од работен однос, како што ја има и претставникот на синдикалната организација во конкретното претпријатие, согласно со законот и колективниот договор. Бројот на претставниците зависи од бројот на вработените, со тоа што:

- над 10 вработени се избира еден претставник;
- двајца претставници на 101-500 вработени;
- тројца претставници кај работодавачи кои имаат над 501 вработени.
- Претставникот на работниците за безбедност и здравје при работа има право:
 - да ги обиколи работните места заради согледување на состојбата во врска со безбедноста и здравјето при работа;
 - да разговара со работодавачот за потребите и проблемите на безбедноста и здравјето при работа;
 - да ја извести инспекцијата на трудот и да бара нејзино посредување или надзор;
 - да ја извести инспекцијата на трудот за нејзино поседување, да присуствува, да ги даде своите согледувања и да има увид во записникот составен од страна на инспекторатот при посредување или надзорот;

- да побара информации од работодавачот и да има пристап до изјавите за проценка на безбедноста и здравје при работа;
- посебна обука за превенција и безбедност и здравје при работа, специфични за дејноста на работодавачот, што се утврдува со колективен договор.

Надзор над Законот

Надзор над спроведувањето на Законот за безбедност и здравје при работа го врши министерството надлежно за работите од областа на трудот, а инспекцискиот надзор во областа на безбедноста и здравјето при работа го врши Државниот инспекторат за труд, согласно со Законот за безбедност и здравје при работа и Законот за инспекција на трудот.

Прекршочни одредби

Согласно со Законот за безбедност и здравје при работа прекршоците се рангирани во три категории.

Прекршоците од прва категорија се однесуваат на глоба која се изрекува за прекршок на правно лице за неприменети одредби од Законот, во износ од 1.000 евра во денарска противвредност, а 300 евра во денарска противвредност за прекршок на одговорното лице кај правното лице.

Прекршоци од втора категорија се однесуваат на глоба која се изрекува за прекршок на правно лице за неприменети одредби од Законот, во износ од 2.000 евра во денарска противвредност, додека истата во износ од 500 евра во денарска противвредност се изрекува за прекршок на одговорното лице кај правниот субјект.

Прекршоците од трета категорија се однесуваат на глоба која се изрекува за сторен прекршок на правното лице за неприменети одредби од Законот, во износ од 5.000 до 8.000 евра во денарска противвредност, додека истата во износ од 500 до 1.000 евра во денарска противвредност се изрекува за прекршок на одговорното лице кај правниот субјект.

Исто така, со глоба (мандатна казна на работно место) од 50 евра во денарска противвредност ќе се казни вработен, ако не ги почитува пропишаните мерки за безбедност и здравје при работа и не ја користи пропишаната опрема за лична заштита.

Ставови на Европската комисија за безбедноста и здравјето при работа во Република Македонија

Во Извештајот на ЕК во 2006 г. за напредокот на РМ во делот на безбедноста и здравјето при работа, во поглавјето 4.19. со наслов „Социјална политика и вработување“ е дадена оценка дека е постигнат ограничен напредок. Во Извештајот за 2007 г. меѓу другото стои дека е постигнат одреден напредок, бидејќи е донесен Законот за безбедност и здравје при работа.

Во Извештајот на ЕК за 2008 г. стои констатацијата дека „може да се забележи напредок во областа на **здравјето и безбедноста при работа**“. Донесено е законодавство за спроведување на Законот за безбедност и здравје при работа. Меѓутоа, административниот капацитет е недоволен за обезбедување на соодветно спроведување и примена на правните одредби. Останува значителен број на повреди и смртни случаи на РМ. Податоците обезбедени од страна на трудовиот инспекторат наведуваат дека 18 фатални несреќни случаи се случиле во 2007 г., со што беа доведени во прашање податоците од страна на невладините извори коишто посочија 47 случаи. Усогласувањето со правото на ЕУ во областа на безбедноста и здравјето при работа е умерено унапредено¹³.

Од извештаите на ЕК може да се констатира дека РМ постигнува одреден напредок во областа на безбедноста.

ЗАКЛУЧОК

Во животот на човекот, трудот (работата) претставува основа за обезбедување на неговата егзистенција и затоа има исклучително значајна улога. Работниците една третина од деноноќието го поминуваат на работа, соочувајќи се со мноштво ризици по нивното здравје во работната средина, кои се од најразличен вид: прав, бучава, хемиски влијанија, екстремни температури, вибрации и др. Поголемиот број работници, за жал, не се свесни во однос на овој проблем и притоа трпат одредени последици по нивното здравје. Кон ова придонесуваат и работодавачите (со мали

13) Извештај на Европската комисија за напредокот на РМ за 2008 година, поглавје 4.19., стр. 42.

исклучоци), кои заради трката за поголем профит ги запоставуваат безбедноста и здравјето на работниците. Меѓутоа, во последно време кај работодавачите се развива свеста дека само добро средена работна средина може да ги донесе саканите деловни успеси (резултати).¹⁴

Безбедноста и здравјето при работа е приоритетно прашање како за вработените, така и за државата во целина. Правото на безбедност и здравје при работа е фундаментално право од работа. За остварување на ова право од работа потребно е да се преземат следните мерки и активности:

1. Доследна примена на Законот за безбедност и здравје при работа.
2. Што поскоро конституирање и започнување со работа на Советот за безбедност и здравје во РМ (кандидатите се номинирани).
3. Потпишување на колективни договори на ниво на работодавачи, заради доуредување на прашањата од сферата на безбедноста и здравјето при работа.
4. Вработените коишто работат ризични работи да се осигуруваат во специјализирани компании.
5. Избраните претставници на работниците за безбедност и здравје при работа перманентно да се едуцираат, со цел рано да се препознаваат симптомите на кое било потенцијално професионално заболување пред да настане хронична болест.
6. Секторот за безбедност и здравје при работа на МТСП-како дел од Државниот инспекторат за труд, кадровски да се зајакне заради ефикасно вршење на работите за кои постои, особено за вршење надзор кај работодавачите за условите за ХТП услови, особено за изготвување и поднесување барања за поведување прекршочни и кривични пријави, за евидентирање на пријавените повреди на работа.
7. Воспоставување на реален социјален дијалог меѓу синдикатот, организациите на работодавачите и државата за заедничко и синхронизирано решавање на проблемите од областа на безбедноста и здравјето при работа.
8. Безбедноста и здравјето при работа преку соодветен стручен предмет и наставна програма да се интегрираат во нашиот образовен систем,

14) При една посета на авторот на овој труд на една реномирана конфекција во Штип, која важи за добро организирана од аспект на безбедни и здрави услови при работата, во разговорот со менаџерот на истата за условите за работа на работниците беа потенцирани подобрите резултати во работењето по воведувањето на климатизација во работните простории. Притоа, менаџерот на конфекцијата изнесе релевантен податок за продуктивноста на работниците по воведувањето на подобри климатски услови, дека таа се зголемила за 15-20%.

со што уште од најрана возраст учениците ќе можат да стекнуваат основни знаења од оваа област.

9. Синдикатите, стручните здруженија и другите слични асоцијации енергично преку медиумите да влијаат на јакнењето на јавната свест за значењето на безбедноста и здравјето при работа.
10. Претпријатијата коишто вработуваат над 50 вработени задолжително да вработат едно стручно лице кое ќе се грижи единствено за безбедноста и здравјето на работниците при работа.

Литература

Устав на РМ од 1991.

Закон за работни односи на РМ („Сл. весник на РМ“ бр. 62/05).

Закон за безбедност и здравје при работа („Сл. весник на РМ“ бр. 92/06).

Закон за вработување и осигурување во случај на невработеност („Сл. весник на РМ“ бр.37/97 од 31.7.1997 г., измени 2000 г., 2001 г., 2003 г., 2004 г., 2005 г., 2008 г.).

Општ колективен договор на вработените во стопанството на РМ („Сл. весник на РМ“ бр. 76/06).

Спогодба за формирање на Економско-социјален совет на РМ од 30.12.1996 г.

Европска социјална повелба на Советот на Европа од 1961 г.

Меѓународни стандарди на трудот, ратификувани конвенции од РМ, УСАИД и МТСП, Скопје, 2007.

Гзиме Старова, Трудово право и работни односи, Просветно дело, Скопје, 2003.

Петар Наумовски, Трудово право, Европски универзитет, Скопје, 2007 година.

Прирачник „Мобинг-психички притисок на работното место“, Скопје, 2009 г.

Прирачник за безбедност и здравје при работа, ССМ и Фондација Фридрих Еберт, Скопје, 2008.

Меѓународна конвенција на МОТ бр. 155 за безбедност и заштита на здравјето при работа и за работната средина.

Филаделфиска декларација на ООН од 10.6.1944 г.

Устав на МОТ

Адријана Билиќ и Борис Букуљаш, Меѓународно радно право, Сплит, 2006.

Извештаите на Европската комисија за 2006, 2007 и 2008 година за напредокот на РМ.